

Vi är nästan mörker

Bergen reser sig högt över livet och döden och över de hus som trängs här på näset. Vi lever på botten av en skål, dagen går, det blir kväll, långsamt fylls den av mörker och då vaknar stjärnorna till liv. De blänker högt över oss i evighet, som hade de ett brådskande meddelande, men vad för ett meddelande och vem ifrån? Vad vill de oss, eller kanske ännu hellre: vad vill vi dem?

Det är inte mycket med oss som påminner om ljus numera. Vi står mycket närmare mörkret, vi är nästan mörker, och det enda vi har kvar är minnena, och så hoppet som dock falnar, fortsätter falna och snart påminner om en slocknad stjärna, ett svart klippblock. Men vi känner ändå till en del om livet och ganska mycket om döden, och berätta kan vi: vi har tagit oss hit för att beröra dig, och för att rucka på ödet.

Vi vill berätta om dem som levde på vår tid, eller för mer än hundra år sen, och som för dig inte är mycket mer än namn på sneda kors och spruckna gravstenar. Liv och minnen som gick under enligt tidens obönhörliga logik. Det där vill vi ändra på. Våra ord är ett slags räddningsstyrkor på ständig uttryckning; de ska rädda forna händelser och slocknade liv ur glömskans dunkla grotta och

den uppgiften är verkligen inte liten, men gärna får de hitta några svar också och sen ta oss härifrån innan det är för sent. Men detta får duga så länge, vi skickar iväg orden till dig, dessa vilsna, utspridda räddningsstyrkor; de är osäkra på sitt uppdrag, alla kompasser visar fel, kartorna är trasiga eller ogiltiga, men du kan väl ändå ta emot dem, orden. Så får vi se vad som händer.

Pojken, havet och Det förlorade paradiset

Det är under de år när vi helt säkert fortfarande var vid liv. Månaden är mars och hela världen vit av snö, men inte alldeles vit, här blir det aldrig helt och hållet vitt, hur mycket snön än tynger, om så himlen och havet fryser samman och kölden tar sig ända in till hjärtat där drömmarna bor, ändå triumferar aldrig den vita färgen. Klippkedjorna i bergen sliter den omgående av sig och sticker kolsvarta upp ur den vita världen. Svarta sticker de upp ovanför pojken och Bárður som är på väg bort från Köpingen, vår begynnelse och vårt slut, världens mitt. Och världens mitt är tarvlig och spotsk. De vandrar raskt, unga ben, en eld som brinner, men de deltar också i en kapplöpning med mörkret, vilket kanske passar sig eftersom människolivet är en ständig kapplöpning med världens mörker: sveket, elakheten, fegheten, en kapplöpning som ofta verkar hopplös, ändå rusar vi och under tiden lever hoppet. Men det enda Bárður och pojken vill är att gå fortare fram än mörkret eller skymningsluften, hinna före fram till stugorna, fiskarstugorna, ibland vandrar de jämsides, vilket är det bästa av allt efter-

som fotspår som ligger bredvid varann berättar om sympati och då känns livet mindre ensligt. Men oftast är vägen inte mer än en smal stig som ringlar sig likt en ihjälfrusen orm genom snön och då måste pojken se framåt på Bårdurs skor, på skinnsäcken han bär på ryggen, på den svarta kalufsen och huvudet som sitter tryggt fast på de breda skulderna. Ibland går de längs steniga stränder, beträder smala passager utanpå klipporna och värst är det i Oländet: ett rep sitter fäst i berget, en tvärbrant bergssida där ovanför, en tvärbrant bergssida där nedanför, och det sugande, grönaktiga havet, ett fall på trettio meter, berget går drygt sexhundra meter upp i luften och toppen är dold bakom molnen. Havet på ena sidan, ett brant himmelshögt berg på den andra; detta är egentligen allt som behöver berättas om oss. Myndigheterna och handlarna må bestämma över våra fattiga dagar, men bergen och havet råder över livet, de är ödet, eller så tänker vi ibland, och så skulle givetvis även du känna det ifall du hade vaknat och somnat i decennier vid foten av samma berg, om ditt bröst hade hävts och sänkts i takt med havets andetag mot våra jollar. Det finns knappast någonting lika vackert som havet en finvådersdag eller en klar natt, när det drömmer och månskenet är dess drömmar. Men havet är inte ett dugg fint, och vi hatar det mer än någonting annat när vågorna reser sig tiotals meter ovanför båten, när brottsjöarna slår in över den och dränker oss som hundvalpar hur vi än fåktar med armarna, åkallar Gud och Jesus, de dränker oss som hundvalpar. Och då är alla lika. Skithögar och snillen, jättar och latmaskar, de

lyckliga och de sorgtyngda. Det kommer ett par skrik, några få desperata armviftningar och sen är det som om vi aldrig varit här, den döda kroppen sjunker, blodet däri kallnar, minnena blir till ingenting, fiskar kommer och buffar på läppar som blev kyssta igår och sade orden som betyder allt, buffar på skuldrorna som yngsta barnet red på och ögonen ser ingenting längre, de ligger på havsbotten. Havet är köldblikt och alltid i rörelse, en jättevarelse som andas, oftast har det överseende med oss, men ibland inte och då drunknar vi; människans historia är inte särskilt komplicerad.

Vi ror säkert ut i natt, säger Bárður.

De har nyss tagit sig till fots över Oländet, repet gick inte av, berget dräpte dem inte med stenar. De skådar ut över havet bägge två, upp mot himlen varifrån mörkret kommer, den blå färgen är inte riktigt blå längre, en gnutta kvällning i luften, stranden mittemot har blivit suddigare, som om den drivit iväg eller var på väg att sjunka ner i fjärran, stranden är nästan helt vit ner från vattenbrynet upp till strandkanten och bär därför ett namn som har med snö att göra.

Det vore på tiden, svarar pojken, lätt andfådd efter vandringen. Två timmar sen de gav sig av. De drack kaffe och åt kakor hos Tyskbagarn, tittade in på tre ställen och traskade sen bort från Köpingen, två timmars besvärlig vandring. De är blöta om fötterna, såklart att de är, det var vi alltid på den tiden, döden kommer och torkar dem, brukade de äldre säga ifall man klagade, ibland vet de äldre

mindre än ingenting. Pojken rättar till ryggsäcken som är tung av sånt man inte kan vara utan, Bárður rättar inte till någonting, han bara står och tittar, visslar en obestämbart stump, verkar inte alls trött, det är då själva fan, säger pojken, jag flåsar som en gammelhund men det är som om du knappt har gått ett enda steg idag. Bárður ser på honom med sina bruna, sydländska ögon och flinar. Vissa av oss har bruna ögon, det kommer hit fiskare från fjärran platser, det har de gjort i flera hundra år, ty havet är en skattkista. De kommer från Frankrike, Spanien, många av dem har bruna ögon och några av dem lämnar kvar ögonfärgen hos något fruntimmer, seglar iväg, återvänder hem eller drunknar.

Ja, det vore på tiden, instämmer Bárður. Det är en halv månad sen de var ute. Först härjade en storm från sydväst, marken blev svartspräcklig när den kom fram under snön, sen vred vinden till nord och svingade snöpiskan dag efter dag. Storm, regn och snö i två veckor, inte en båt på havet och fisken tillfälligt i säkerhet för människorna, nere i havets stilla djup, dit inga stormar når och där de människor som syns till har drunknat. Man kan påstå både det ena och det andra om de drunknade men de fångar i alla fall ingen fisk, de fångar egentligen ingenting utom mån-skenet uppe på ytan. Men fjorton dagar och ibland kunde man inte ta sig mellan fiskarstugorna på grund av ovädret, den vrålande stormen suddade ut alla landskap, alla väderstreck, himlen, horisonten, till och med själva tiden, för länge sen har man lagat allt som behöver lagas, knutit krok,

rett ut revarna, rett ut alla härvor utom dem som har att göra med hjärtat och könslivet. En och annan kämpade sig fram i vattenbrynet och letade efter betesmusslor, vissa passade på att snickra, vårdade skinnkläderna. Men dagarna i land kan bli långa, de kan sträckas ut i det oändliga. Enklast är att vänta ut vintern med kortlek, lägga patients och bara resa sig för att ta hand om de behov kroppen har, kämpa sig ut i ovädret och göra sitt mellan stenarna i strandkanten, fast vissa är så lata, eller kanske bara inte så vackra innerst inne, att de inte gitter gå ner till stranden utan skiter alldeles invid stugorna, sen säger de till häradshövdingen så fort de kommer inomhus: nu finns det jobb för dig, min vän! Pojken är stugans häradshövding och måste därför hålla snyggt runtom, han är yngst, och svagast, kan inte brotta omkull någon av de andra och ämbetet som häradshövding hamnade hos honom och sådär är det jämt här i livet, de som inte är tillräckligt starka får ta reda på skiten efter andra. Två långa veckor och när vädret till slut kom i ordning igen var det som om världen hade återvänt, se, där har vi himlen, då var det alltså sant, den existerar och horisonten är ett faktum! Igår hade ovädret lagt sig så pass att de kunde rensa landningsplatsen från sten, de klättrade omkring alla tolv, från bägge stugorna, två besättningar, de slet med stenarna som havet hade stänkt upp på landningsplatsen, småsten som människorna hyvade åt sidan, rispade sig på och blödde, sex timmars slit på den halvkiga stranden. I morse kom en västanvind, ganska omärklig men bränningarna sätter stopp för fisket när västan ligger

på, det är gråtframkallande, nästan förkrossande att stå och titta på det fradgande hindret när havet är lagom farbart därutanför. Men det mildrar förtretet att torsken drar sin kos när västan ligger på, den bara försvinner, dessutom uppstår ett utmärkt tillfälle att besöka köpstaden. Hela skaror begav sig iväg från det stora fiskeläget en bit bort, stränderna kryllade av fiskarfolk och sluttningarna myllrade.

Bárdur och pojken urskiljer ibland en skara framför sig och ser till att öka på avståndet snarare än minska det, de är två om att färdas, det blir bäst på det viset, mycket måste sägas som bara angår dem två, om poesi och om det som håller oss vakna om natten.

De har precis tagit sig över Oländet. Härifrån är det cirka en halvtimmes väg att gå hem till stugan, mestadels utmed den steniga stranden där havet försöker nafsas efter dem. De står uppe i sluttningen, dröjer med att påbörja nedstigningen, ser ut över dryga tio kilometer köldbått hav, rullande som av otålighet i fjorden och på den vita stranden mitt emot. Snön försvinner aldrig fullt ut från den, ingen sommar förmår smälta bort den helt och hållet. Men ändå bor det folk varhelst det finns tillstymmelsen till en vik. Där det lämpar sig att ha båt, där ligger det en gård och mitt i sommaren grönskar tunet runtomkring, blekgröna tuvor sträcker sig upp längs berget och gula maskrosor glimmar i gräset, men ännu längre bort, i nordost, ser de att ännu fler berg höjer sig i den grå vinterluften, det är Strandir och där upphör världen. Bárður häktar av sig ryggsäcken, tar fram en brännvinsflaska, de får varsin munfull, Bárður suckar,

ser åt vänster, ser på själva oceanen, djup och svart, men han tänker inte på världsundergång och evig köld utan på ett långt, mörkt hårsvall, på hur det virvlade framför ansiktet i början av januari och hur världens dyrbaraste hand strök undan det, hon heter Sigríd och någonting skälver inuti Bárður när han uttalar namnet tyst för sig själv. Pojken följer kamratens blick och suckar han med. Han vill åstadkomma något här i livet, lära sig språk, se världen, läsa tusen böcker, han vill nå fram till kärnan, hurdan den än är, han vill utröna om det alls finns någon kärna, men ibland är det svårt att tänka och läsa när man är öm och stel efter en jobbig rodd, genomvåt och kall efter tolv timmars slätter, då kan tankarna vara så tunga att han knappt förmår lyfta dem och då är det långt till kärnan.

Västanvinden blåser och det skymmer långsamt ovanför deras huvuden.

Jävlar, far det ur pojken, för han står ensam med sina tankar. Bárður har gett sig av nerför sluttningen, vinden blåser, havet rullar och Bárður tänker på mörkt hår, på ett varmt skratt, på stora ögon som är blåare än himlen en klar juninatt. De har kommit ner på stranden. De klättrar bland stenbumlingarna, eftermiddagen mörknar och tättnar alltmer omkring dem, de fortsätter och skyndar på de allra sista minuterna och hinner en hårsmán före skymningen fram till fiskarstugorna.

Det är två moderna stugor med loft och de står strax ovanför landningsplatsen, två sexårors ligger uppochnervända

och fastsurrade nere i vattenbrynet. En stor, ojämn klippa sticker ut i vattnet strax utanför stugorna, den förenklar landningen men skymmer sikten bort till huvudfiskeläget som ligger en halvtimmes gångväg därifrån, med 30 till 40 fiskarstugor, varav dryga hälften moderna som deras, med sovloft, men en hel del från förr och envånings, besättningsarna sover och agnar och käkar i samma utrymme. Trettio till fyrtio hus och kanske ännu några till, vi minns inte exakt, så mycket glöms bort, spolats bort; så har vi också med tiden lärt oss att lita på känslan, inte på minnet.

Fasen, bara en massa annonser, muttrar Bárður. De har kommit in i fiskarstugan, upp på loftet, sitter på sängen, det är fyra sängar till de sex karlarna och fångvakterskan, hon som tar hand om maten, kaminen, städningen. Bárður och pojken sover skafföttes, jag sover hos dina tår, säger pojken ibland, han behöver bara vrida på huvudet så kan han blicka ut över kamratens yllesockor. Bárður har stora fötter, han har vikt in benen under sig och kverulerar: bara en massa annonser, syftar på tidningen som ges ut i Köpingen, den kommer ut en gång i veckan, är på fyra sidor och baksidan ägnas alltid åt annonser. Bárður lägger ifrån sig tidningen och de har snart ur ryggsäckarna plockat fram allt som gör livet värt att leva, om vi för stunden bortser från röda läppar, drömmar och mjukt hår. Det går inte att stoppa röda läppar och drömmar i en säck och ta med sig in i en fiskarstuga, sånt går inte ens att köpa för pengar och ändå finns det fem butiker i Köpingen och utbudet är rent yrselframkallande när det är som allra bäst mitt i somma-

ren. Kanhända kommer det aldrig att gå att köpa det viktigaste, nej givetvis inte, dess värre eller rättare sagt: guskelov. De har tömt ryggäckarna och innehållet ligger ovanpå sängen. Tre tidningar, två av dem utgivna i Reykjavik, kaffe, kandisocker, rågbröd, sötebröd från Tyskbagarn, två böcker ur den gamle blinde skepparens boksamling: *Niels Juul, Danmarks største Søhelt* och Miltons *Det förlorade paradiset* i översättning av Jón Þórlaksson, därtill två de köpt tillsammans på Apoteket hos doktor Sigurd: *Eiríkur frá Brúns resebeskrivning* och Jón Ólafssons lärobok i engelska språket. Sigurd har apotek och bokhandel i samma hus, böckerna får en sån medicindoft att vi blir kärnfriska och slipper sjukdomar bara av att sniffa på dem, kom sen inte och säg att det inte är nyttigt att läsa böcker. Vad ska ni med dem till, undrar fångvakterskan Andrea, tar upp läroboken och blåddrar i den. För att kunna säga: jag älskar dig och jag åtrår dig på engelska, svarar Bárður. Det låter förnuftigt, säger hon och slår sig ned med boken. Pojken hade med sig tre flaskor Kinaelixir, en till sig själv, en till Andrea, den tredje till Árni som inte dykt upp än, lika lite som Einar och Gvendur, de tänkte visst slösa bort dagen på att gå runt bland stugorna, att munhuggas, som det kallas. Förmanen Pétur höll sig däremot i stugan hela dagen, vårdade skinnkläderna och smorde in dem med färsk marulksolja, gjorde i ordning sjöskorna, tog med sig Andrea ut i salteriet en gång, de bredde segelduk över stapeln av tråg med saltad fisk, som vuxit sig så hög att Pétur inte längre behöver kröka rygg medan de håller på. De har varit gifta i tjugo år

och nu hänger hans skinnkläder därnere, de hänger bland redskapen, nu luktar det starkt från plaggen men de kommer att vara mjuka och följsamma när de lägger ut i natt. Han är renlig av sig, Pétur, liksom hans bror, Gudmundur, som är förman på den andra båten, ungefär tio meter mellan stugorna, men bröderna pratar inte med varann, det har de inte gjort på drygt tio år, ingen tycks veta varför.

Andrea lägger ifrån sig boken och börjar koka kaffe ovanpå kaminen. På morgonen hade det rått total kaffebrist, vilket verkligen blev problematiskt, och inom kort fyller doften av kaffe loftet, den kryper ner och slår ut lukten från redskap och skinnkläder av varierande renlighet. Golvluckan öppnas och Pétur kommer upp med sitt svarta hår, sitt svarta skägg och de lite sneda ögonen, ansiktet som garvat skinn, han kommer som djävulen nerifrån helvetet upp hit till kaffets himmelrike, med en min som är nästan glad, det är inga småsaker kaffet kan åstadkomma. Pétur log första gången då han var åtta år, sade Bárður en gång, andra gången när han fick syn på Andrea; och nu väntar vi bara på trean, fyllde pojken i. Golvluckan lyfts på nytt, den onde kommer sällan ensam, mumlar pojken och rummet tycks krympa när hela Gvendur har tagit sig upp, så bred över skuldrorna att ingen kvinna riktigt kan omfamna honom. Einar strax efter, hälften så stor, urmager men förfärligt stark, obegripligt varifrån denna tunna kropp får sina krafter, kanske är det humöret, för de svarta ögonen slår gnistor till och med i sömnen. Kommer ni, säger Andrea och fyller på deras muggar. Jahaja, säger Pétur,

och ni har slösat bort dagen på att babbla bort allt vett ur skallen. Det tar väl knappast en hel dag, säger pojken och muggarna skakar till i Andreas hand när hon kväver en fnissning. Einar knyter näven och hotar pojken, han väser någonting, men han pratar så otydligt att bara hälften är begripligt, ett par tänder fattas, det mörka skägget är imponerande och täcker munnen till hälften, det rufsiga och glesa håret är nästan grått, och så dricker de kaffe. Var och en sitter på sin sovplats och utomhus skymmer det på. Andrea vrider upp fotogenlampan, fönster på bägge gavlarna, det ena ramar in ett berg, det andra himlen och havet, de ramar in vår tillvaro, och länge hörs inget annat än suget från havet och det trivsamma kaffesörplandet. Gvendur och Einar sitter bredvid varann och delar på en av tidningarna. Andrea kikar i den engelska läroboken, hon försöker utvidga sitt liv med ett nytt språk. Pétur tittar bara rakt fram, pojken och Bárður har varsin tidning, nu är det bara Árni som fattas. Han hade begett sig hem i förrgår sen de rensat landningsplatsen, kämpade sig igenom nordanstormen, igenom frost och snö, såg inte handen framför sig men hittade ändå. Sex timmars vandring hem till gården, han är så ung att frun sliter och drar i honom, sade Andrea då, ja, jagar efter den där jädra pitten, sade Einar och verkade plötsligt rosenrasande. Jag vet att det kan du varken tro eller ens föreställa dig, sade hon då, pratade till Einar men såg ändå halvt om halvt på maken, men det finns karlar som är någonting mer än bara muskler och längtan efter fisk och kvinnoskrev.